

INSTYTUT WYMIARU SPRAWIEDLIWOŚCI

dr Irena Kleniewska

**Zarejestrowane związki partnerskie
i małżeństwa osób tej samej płci za granicą
a prawo polskie**

Warszawa 2008

Spis treści

I. Historia prawnych regulacji dotyczących osób tej samej płci	1
II. Zagraniczne rozwiązania prawne dotyczące małżeństw osób tej samej płci.....	8
1. Małżeństwo osób tej samej płci w Holandii	8
1.1. Kwestia obywatelstwa małżonków.....	9
2. Małżeństwo osób tej samej płci w Belgii	11
3. Małżeństwa osób tej samej płci w Hiszpanii.....	12
4. Prawo w Kanadzie	15
5. USA	16
6. Małżeństwo osób tej samej płci w RPA.....	18
III. Regulacje prawne zarejestrowanych związków partnerskich w wybranych państwach	19
IV. Rozwiązania zagraniczne a prawo polskie.....	25

I. Historia prawnych regulacji dotyczących osób tej samej płci

Określenie skutków prawnych w polskim prawie zarejestrowanych związków partnerskich oraz małżeństw jednopłciowych zawartych zgodnie z rozwiązaniami prawnymi w tym zakresie w prawodawstwach zagranicznych wymaga na wstępie zdefiniowania następujących pojęć: „zarejestrowane związki partnerskie”, „małżeństwa jednopłciowe”, a ponadto - „konkubinat”.

Przez zarejestrowany związek partnerski, nazywany także „formalnym związkiem partnerskim” rozumie się usankcjonowany prawem związek cywilny dwóch osób dowolnej płci. Osoby stanowiące związek partnerski nazywane są partnerami (partnerkami). Potocznie często termin ten odnoszony jest wyłącznie do związku osób tej samej płci (homoseksualnych), ale w prawie wielu państw pojęcie to obejmuje także związki heteroseksualne (m.in. we Francji, Niemczech i Holandii). Natomiast instytucja małżeństwa cywilnego jest w zdecydowanej większości państw świata ograniczona do związku kobiety i mężczyzny - wyjątek stanowi kilka państw, w których małżeństwo może być zawarte przez osoby tej samej płci. Ponadto występuje pojęcie konkubinatu (kohabitacji), przez który rozumie się trwałe faktyczne pożycie dwojga osób. Niektóre państwa przyznały określone uprawnienia takim związkom (np. Węgry).

W rozwiązaniach prawnych w tych państwach, które przyjęły możliwość rejestrowania związków partnerskich, czy to osób tej samej płci czy różnej, skutki prawne takiej rejestracji są podobne do skutków zawarcia małżeństwa, ale pod względem prawnym małżeństwo i zarejestrowany związek partnerski to dwie różne instytucje prawne¹. Rejestrowany związek partnerski daje partycypującym w nim osobom zazwyczaj tylko część praw, jakie posiadają małżonkowie, oficjalna rejestracja formalnych związków partnerskich nie ma charakteru ceremonii ślubu małżeńskiego i jest zazwyczaj ograniczona jedynie do składania podpisów przez partnerów w obecności urzędnika², a rozwiązanie związku jest łatwiejsze niż małżeństwa. Wykaz państw lub regionów, w których prawnie uregulowano związki

---

¹ Zob. W. Jaczewski, Problematyka związków partnerskich w UE, Jurysta 2003, nr 11.

² Pewne kościoły protestanckie i starokatolickie uświęcają związki tego typu obrzędami religijnymi.

partnerskie lub konkubinaty jest dość obszerny i obejmuje następujące państwa w Europie: Andorę, Belgię, Chorwację, Czechy, Danię, Finlandię, Francję, Hiszpanię (11 z 17 prowincji), Holandię, Islandię, Luksemburg, Niemcy, Norwegię, Portugalię, Słowenię, Szwajcarię, Szwecję, Węgry, Wielką Brytanię, Włochy (10 regionów), a ponadto Izrael, USA (9 stanów - Hawaje, Kalifornia, Vermont, Maine, New Jersey, Connecticut, Waszyngton, New Hampshire, Oregon oraz aglomeracje: Dystrykt Kolumbii i Nowy Jork), Meksyk (miasto Meksyk oraz stan Coahuila), Argentynę (miasto Buenos Aires i prowincja Rio Negro), Brazylię (stan Rio Grande do Sul), Australię (stan Nowa Południowa Walia, Wiktorja, Terytorium Północne, Tasmania, Australijskie Terytorium Stołeczne, Queensland, Australia Zachodnia oraz Australia Południowa), Nową Zelandię oraz RPA.

Natomiast w następujących państwach: Belgii, Holandii, Hiszpanii, RPA, Kanadzie oraz w amerykańskim stanie Massachusetts, zamiast (lub oprócz) uregulowania formalnych związków partnerskich, istnieje możliwość zawarcia małżeństwa przez osoby tej samej płci. Możliwość tę wprowadzono przez zniesienie w instytucji małżeństwa warunku przeciwności płci dla małżonków.

Chronologia prawnych regulacji związków partnerskich oraz małżeństw osób tej samej płci przedstawia się następująco:

1989

- 1 października: Dania jako pierwszy kraj na świecie zalegalizowała związki partnerskie tej samej płci;

1998

- 1 stycznia: weszła w życie w Holandii ustawa regulująca rejestrację związków partnerskich;

2000

- 12 września: niższa izba parlamentu Holandii (hol. *Tweede Kamer*) uchwaliła ustawę o małżeństwach homoseksualnych (za 190 głosów, przeciw 33);

- 19 grudnia: wyższa izba parlamentu Holandii (hol. *Eerste Kamer*) uchwaliła ustawę o małżeństwach homoseksualnych;
- 21 grudnia: królowa Holandii, Beatrix, podpisała ustawę o małżeństwach partnerskich tej samej płci;

2001

- 16 lutego: w Niemczech uchwalono ustawę o rejestrowanych związkach partnerskich (*Eingetragene Lebenspartnerschaft*) osób tej samej płci;
- 1 kwietnia: w Holandii weszło w życie prawo legalizujące małżeństwa par tej samej płci. Pary gejów, czy lesbijek otrzymały prawo adopcji dzieci;

2002

- 5 czerwca: Szwecja wprowadziła przepis według, którego pary tej samej płci mogą starać się o adopcję dzieci;

2003

- 30 stycznia: Belgia wprowadziła możliwość zawarcia małżeństwa dla par tej samej płci;
- 1 maja: Sąd Najwyższy British Columbia w Kanadzie orzekł, że władze muszą uznać małżeństwa par tej samej płci;
- 10 czerwca: Sąd Apelacyjny Ontario orzekł, że Karta Praw i Wolności Kanady zakazuje dyskryminacji par tej samej płci. W ten sposób Ontario stało się pierwszym terytorium w Ameryce, na którego obszarze para gejów mogła zawrzeć związek małżeński. Dnia 11 czerwca władze wykonawcze podporządkowały się temu wyrokowi;
- 17 czerwca: kanadyjski rząd ogłosił, że nie będzie składał odwołań od wyroku Sądu Apelacyjnego Ontario legalizującego małżeństwa par tej samej płci. Rząd zaznaczył, że planuje wprowadzenie pod obrady projekt ustawy zmieniającej definicję małżeństwa;

- 17 listopada: sąd w Massachusetts w USA wydał korzystne dla homoseksualistów orzeczenie w sprawie Goodridge kontra Departament Zdrowia Publicznego;

2004

- 17 maja: w Massachusetts zawarto pierwsze w USA małżeństwo osób tej samej płci;
- 3 listopada: wyniki głosowania z 2 listopada zatwierdziły poprawki do konstytucji stanowych zabraniające małżeństw tej samej płci w jedenastu stanach: Arkansas, Georgia, Kentucky, Michigan, Missisipi, Montana, Dakota Północna, Oklahoma, Ohio, Oregon i Utah. W Oregonie zakazano tylko małżeństw gejowskich, a pozostałe stany zakazały również związków partnerskich;
- 5 listopada: sędzia w kanadyjskiej prowincji Saskatchewan uznał, że pary tej samej płci mają prawo zawrzeć związek małżeński w tej prowincji;
- 9 listopada: irlandzki Sąd Najwyższy uznał, że para lesbijek, które zawarły związek małżeński w Kanadzie może liczyć na takie same ulgi podatkowe jak małżeństwa heteroseksualne;
- 17 listopada: brytyjska Izba Lordów uchwaliła ustawę o związkach partnerskich;
- 26 listopada: sąd apelacyjny kanadyjskiej prowincji Ontario podtrzymał orzeczenie sądu niższej instancji, zgodnie z którym jeżeli jeden z małżonków tej samej płci zmarł po kwietniu 1985 roku, to drugi ma prawo do świadczeń z kanadyjskiego ZUS (ang. *Canada Pension Plan*);
- 30 listopada: jeden z sądów w RPA orzekł, że definicję małżeństwa należy rozszerzyć na pary tej samej płci. Decyzja ta nie oznacza jeszcze legalizacji takich związków;
- 8 grudnia: izraelski rząd zasignalizował, że planuje legalizację związków par tej samej płci i nada im pewne przywileje. Ich status ściśle określi prawnie;

- 8 grudnia: parlament Nowej Zelandii zalegalizował (za 65, przeciw 55) związki partnerskie, ale odrzucił poprawki dotyczące małżeństw osób tej samej płci;
- 9 grudnia: odpowiadając na zapytanie parlamentu Kanady Sąd Najwyższy tego państwa orzekł, że ustawa legalizująca małżeństwa par tej samej płci w całym państwie będzie legalna. Premier Kanady Paul Martin stwierdził, że rząd wprowadzi ustawę pod obrady parlamentu;

2005

- 27 stycznia: szwedzki rząd podjął prace nad legalizacją małżeństw par tej samej płci;
- 1 lutego: w Kanadzie wprowadzono pod obrady parlamentu ustawę o małżeństwach cywilnych par tej samej płci;
- 22 lutego: rząd brytyjski ogłosił wprowadzenie w życie 5 grudnia 2005 roku ustawy o związkach partnerskich (ang. *Civil Partnership Act*) na obszarze Wielkiej Brytanii. Pierwsze ceremonie miały miejsce 21 grudnia po upływie *vacatio legis*;
- 14 marca: amerykański sędzia Richard Kramer sądu drugiej instancji w Kalifornii uznał zakazywanie małżeństw gejowskich za niekonstytucyjne;
- 5 czerwca: w głosowaniu powszechnym szwajcarski kanton Zurych przyjął ustawę o związkach partnerskich osób homoseksualnych (*PartG*), wchodzącą w życie 1 stycznia 2007;
- 28 października: Sąd Najwyższy amerykańskiego stanu Alaska orzekł, że ograniczony dostęp osób będących w związkach partnerskich do małżeńskich przywilejów jest niekonstytucyjny i nakazał zmiany w prawie do końca 2006 r.;

2006

- 15 marca: parlament Czech zatwierdził ustawę o związkach partnerskich osób tej samej płci, tym samym odrzucił próbę zablokowania tej ustawy przez prawicowego prezydenta Czech, Vaclava Klause (za 101 głosów, przeciw 99);

- 23 lipca: w Słowenii weszła w życie ustawa o związkach partnerskich;
- wrzesień: senat Urugwaju uchwalił ustawę wprowadzającą instytucję związku partnerskiego dla osób tej samej i przeciwnych płci. Uchwała wymaga jeszcze przegłosowania przez niższą izbę parlamentu;
- 25 października: Sąd Najwyższy stanu New Jersey (USA) uznał, opierając się na zasadzie równości, że nie można odmawiać osobom żyjącym w związkach homoseksualnych prawa do przywilejów jakie posiadają małżeństwa. Jednocześnie nakazał stosowne zmiany w stanowej legislaturze;
- 13 listopada: władze miasta Meksyk wprowadziły regulacje prawną umożliwiającą formalne związki partnerskie osób tej samej płci dla par żyjących w stolicy kraju;
- 8 grudnia: parlament stanu Australii Południowa uchwalił ustawę o związkach partnerskich nadającą parom dowolnej płci większość praw jakie posiadają pary w związkach małżeńskich;
- 14 grudnia: parlament stanu New Jersey uchwalił ustawę o związkach partnerskich, nadającą te same prawa i obowiązki, jakie mają małżonkowie, parom osób tej samej płci;

2007

- 1 stycznia: w Szwajcarii weszła w życie ustawa o związkach partnerskich nadająca większość praw jakie posiadają małżeństwa parom homoseksualnym;
- 11 stycznia: legislatura stanu Coahuila w Meksyku uchwaliła ustawę o formalnych związkach partnerskich dla par osób tej samej płci;
- 1 lutego: parlament Włoch przegłosował podjęcie prac nad ustawą wprowadzającą rejestrowane związki partnerskie;
- 21 kwietnia: Chris Gregoire, gubernator amerykańskiego stanu Waszyngton, podpisał ustawę o związkach partnerskich;

- 26 kwietnia: senat amerykańskiego stanu New Hampshire przegłosował wprowadzenie uregulowania prawnego związków partnerskich. Ustawa weszła w życie 1 stycznia 2008 r.;
- 9 maja: gubernator amerykańskiego stanu Oregon Ted Kulongoski podpisał *Oregon Family Fairness Act*, który reguluje związki partnerskie pod nazwą *domestic partnership*. Ustawa weszła w życie 1 stycznia 2008 roku.

Pierwszym państwem, w którym uregulowano możliwość zawierania małżeństw jednopłciowych była Holandia - 2000 r., drugim - Belgia (2003 r.), początkowo bez prawa do adopcji, a od 2006 r. także z prawem do adopcji dzieci, następnie w 2005 r. - Hiszpania. W innych państwach europejskich kwestia wymogu różnej płci nupturientów zamierzających zawrzeć związek małżeński jest przedmiotem dyskusji. We Francji, w maju 2004 r., największa lewicowa partia opozycyjna, Francuska Partia Socjalistyczna, ogłosiła swoje poparcie dla małżeństw tej samej płci. Zgodnie z ówczesnymi sondażami 65% Francuzów popierało legalizację takich związków. W Izraelu 21 listopada 2006 r. Sąd Najwyższy nakazał władzom uznać małżeństwa osób tej samej płci zawarte za granicą jako pełnoprawne cywilne małżeństwa. Sąd ten zwrócił uwagę na konieczność zmiany prawa w tym zakresie przez parlament. 21 marca 2007 r. rząd Szwecji zapowiedział legalizację małżeństw osób tej samej płci. Ostatnie badania przeprowadzone na zlecenie Unii Europejskiej wykazały, iż 71% Szwedów popiera rozszerzenie prawnej definicji małżeństwa o pary osób tej samej płci.

II. Zagraniczne rozwiązania prawne dotyczące małżeństw osób tej samej płci

1. Małżeństwo osób tej samej płci w Holandii

Legalne zawarcie małżeństwa homoseksualnego w Holandii jest możliwe od 1 kwietnia 2001 r.³ W połowie lat osiemdziesiątych grupa działaczy na rzecz praw osób homoseksualnych pod przewodnictwem Henka Krola, redaktora naczelnego *Gay Krant* - holenderskiego wydawnictwa społeczności LGBT⁴, poprosiła rząd o zalegalizowanie małżeństw homoseksualnych. W 1995 r. holenderski parlament zdecydował o utworzeniu komisji, która miała zbadać możliwość wprowadzenia takiej regulacji prawnej. Komisja zakończyła prace w 1997 r., stwierdzając, że powinny być wprowadzone małżeństwa jednopłciowe. Po wyborach w 1998 r., nowo wybrany rząd obiecał zająć się tą kwestią i we wrześniu 2000 r. projekt odpowiedniej ustawy został poddany pod głosowanie w parlamencie. Ustawa wprowadzająca małżeństwa homoseksualne została przyjęta w niższej izbie holenderskiego parlamentu stosunkiem głosów 199 za i 33 przeciw. Wyższa izba parlamentu zatwierdziła regulację prawną 19 grudnia 2000 r. Tylko chrześcijańskie partie, które zajmowały wówczas 26 z 75 miejsc w Senacie, głosowały przeciw przyjęciu ustawy. Choć obecnie partie te tworzą koalicję rządzącą, nie zgłosiły do tej pory wniosku uchylecia tego prawa.

Ustawą z 2000 r. zmieniono art. kodeksu cywilnego, który obecnie brzmi: *Małżeństwo może być zawarte przez dwoje ludzi przeciwnej lub tej samej płci („Een huwelijk kan worden aangegaan door twee personen van verschillend of van gelijk geslacht.”).*

---

³ W dniu 1 kwietnia 2001 r. cztery jednopłciowe pary zawarły związek małżeński przed burmistrzem Amsterdamu, Job Cohenem, który specjalnie objął funkcję kierownika urzędu stanu cywilnego, aby udzielić tym parom ślubu. Kilka miesięcy wcześniej J. Cohen został podsekretarzem stanu w Ministerstwie Sprawiedliwości odpowiedzialnym między innymi za nowelizację kodeksu cywilnego w odniesieniu do małżeństwa.

⁴ Skrót ten oznacza społeczność osób o orientacji homoseksualnej.

Małżeństwa jednopłciowe w Holandii są więc odpowiednikiem małżeństw osób heteroseksualnych z wyjątkiem jednego ograniczenia: adopcji dzieci w związkach lesbijskich. Jeśli kobieta mająca małżonkę urodzi dziecko, jej partnerka nie będzie automatycznie uznawana przez prawo za matkę dziecka, ale za macochę; aby zostać prawną matką, kobieta będzie musiała oficjalnie zaadoptować dziecko. Zamierza się jednak usunąć to ograniczenie. Ustawa holenderska zezwala na adopcję dzieci wyłącznie holenderskich.

Ustawa umożliwiająca zawarcie małżeństwa homoseksualnego umożliwia przerejestrowywanie zawartych małżeństw w związki partnerskie. Z takiej możliwości korzysta wiele par z uwagi na ułatwioną w porównaniu z małżeństwem procedurę rozwiązania związku partnerskiego, która polega na złożeniu w urzędzie będącym odpowiednikiem polskiego USC oświadczeń o rozwiązaniu partnerstwa). W pierwszej kolejności dokonywane jest przerejestrowanie związku małżeńskiego w partnerski, a następnie ma miejsce złożenie oświadczenia o rozwiązaniu tego związku, przez co pary unikają długotrwałego i kosztownego sądowego postępowania rozwodowego.

1.1. Kwestia obywatelstwa małżonków

Kwestie dotyczące narodowości i obywatelstwa osób zamierzających zawrzeć w Holandii małżeństwo jednopłciowe rozwiązano analogicznie jak w przypadku małżeństwa osób przeciwnej płci: przynajmniej jeden z partnerów musi mieć obywatelstwo holenderskie lub posiadać prawo pobytu w Holandii. Kwestia uznawania za granicą takich małżeństw zależy natomiast od prawodawstw innych państw.

Małżeństwa jednopłciowego nie można zawrzeć na Antylach Holenderskich ani na Arubie, natomiast innym zagadnieniem jest uznawanie małżeństw zawartych na kontynencie. Kwestia ta długo pozostawała niewyjaśniona, z uwagi na autonomię tych terytoriów zależnych. Początkowo arubijski rząd odmówił uznawania małżeństw par homoseksualnych, ale miejscowy sąd orzekł, że odmowa ta była niezgodna z prawem. Ostatecznie rząd odwołał się od tej decyzji do holenderskiego Sądu Najwyższego, który w kwietniu 2007 r. orzekł, że Aruba i Antyle Holenderskie muszą uznać na swoim terytorium małżeństwa jednopłciowe zawarte w Holandii.

Po zalegalizowaniu prawa zawierania małżeństw przez osoby tej samej płci, zjednoczony Kościół Protestancki w Holandii postanowił, że poszczególne kościoły wchodzące w jego skład mają prawo samodzielnie zdecydować, czy udzielać małżeństwom homoseksualnym błogosławieństwa; ostatecznie wiele kościołów ich udziela (np. Kościół ewangelicko-luterański).

Lokalne jednostki samorządu terytorialnego mają obowiązek wprowadzać w życie przepisy dotyczące małżeństw homoseksualnych i mogą wymagać od urzędników udzielania parom homoseksualnym ślubów. Niemniej jednak, jeśli kontrakt urzędnika nie przewiduje takiego wymogu, nie może on zostać zwolniony z pracy za odmowę udzielenia ślubu parze jedнопłciowej. Niektóre lokalne rady ponadto zadecydowały, że urzędnicy nie mają obowiązku udzielania ślubu parom homoseksualnym. Decyzje takie były zazwyczaj podejmowane przez te rady, w których przewagę miały partie chrześcijańskie.

W 2007 r. rząd Jana Petera Balkenende ogłosił w swoim programie, że urzędnicy, którzy sprzeciwiają się małżeństwom homoseksualnym, mogą odmówić udzielenia ślubu takim parom. Wiele socjalistycznych i lewicowych partii politycznych sprzeciwiło się takiej wykładni, argumentując, że urzędnicy mają obowiązek udzielać ślubu wszystkim parom, bez względu na prywatne przekonania. Partie opozycyjne stwierdziły ponadto, że jeśli dany urzędnik nie chce wykonywać części ze swoich obowiązków, to nie powinien pełnić takiej funkcji. Gmina Amsterdam ogłosiła, że nie zastosuje się do programu rządu i jej urzędnicy mają obowiązek udzielania ślubu wszystkim parom. W ślad za Amsterdamem podobne oświadczenia wydało także wiele innych holenderskich gmin. Rząd oświadczył, że decyzja ta nie leży w gestii gmin, ale państwa.

Z danych statystycznych *Centraal Bureau voor de Statistiek* (holenderskiego odpowiednika GUS-u) wynika, że w pierwszych sześciu miesiącach obowiązywania nowego prawa małżeńskiego, małżeństwa homoseksualne stanowiły 3,6% wszystkich małżeństw zawartych w Holandii w tym okresie; w pierwszym miesiącu wskaźnik ten wynosił około 6%, a w następnych około 3%. W podanym okresie związek małżeński zawarło 2100 mężczyzn i 1700 kobiet. Do czerwca 2004 r. małżeństwo zostało zawarte przez ponad 6 tys. par jedнопłciowych. W marcu 2006 r. *Statistics Netherlands* opublikowała statystyki zawartych związków małżeńskich

homoseksualnych w poszczególnych latach: w 2001 r. zawarto 2500 takich małżeństw, w 2002 r. -1800, w 2004 r. - 1200, a w 2005 r. - 1100.

2. Małżeństwo osób tej samej płci w Belgii

Drugim na świecie państwem, który zalegalizował małżeństwa homoseksualne, jest Belgia (30 stycznia 2003 r.).

Początkowo małżeństwa jedнопłciowe w Belgii były ograniczonym odpowiednikiem małżeństw heteroseksualnych z uwagi na brak możliwości adopcji dzieci, ale ostatecznie usunięto wszelkie różnice między nimi. Podobnie jak w przypadku Holandii, w Belgii stały się one legalne, gdy chrześcijańscy demokraci nie byli u władzy.

Projekt ustawy legalizującej małżeństwa jedнопłciowe został przedstawiony w belgijskim Senacie 28 maja 2002 r.⁵ Ustawa została przyjęta w izbie 28 listopada 2002 r. 46 głosami za i 15 przeciw (75,41% ogólnej liczby oddanych głosów popierało wprowadzenie ustawy), a 30 stycznia 2003 r. uchwalona przez Izbę Reprezentantów stosunkiem głosów 91 do 22 (80,53% za). Król Belgii, Albert II Koburg podpisał ustawę 13 lutego 2003 r. Ustawa weszła w życie 1 czerwca 2003 r. Od tego momentu art. 143 § 1 belgijskiego k.c. stanowi: *Małżeństwo może być zawarte przez dwie osoby przeciwnej lub tej samej płci*” (po niderlandzku: *Een huwelijk kan worden aangegaan door twee personen van verschillend of van hetzelfde geslacht*, po franc: *Deux personnes de sexe différent ou de même sexe peuvent contracter mariage*).

Początkowo cudzoziemskie pary homoseksualne mogły zawierać małżeństwo w Belgii, tylko jeśli państwo ich pochodzenia uznawało związki tego typu. Nowa regulacja prawna, uchwalona w 2004 r., pozwala obecnie wszystkim homoseksualnym parom zawierać małżeństwa na terytorium Belgii, jeżeli

---

⁵ Wnioskodawcami byli: Jeannine Leduc z *Flamandzkich Liberalów i Demokratów*, Philippe Mahouxa z *Frankofońskiej Partii Socjalistycznej*, Philippe Monfilsa z *Ruchu Reformatorskiego*, Myriam Vanlerberghe z *Flamandzkiej Partii Socjalistycznej*, Marie Nagy z *Frankofońskiej Partii Ekologicznej* oraz Fransa Loziego z *Flamandzkiej Partii Ekologicznej*.

przynajmniej jedno z małżonków zamieszkuje w kraju od co najmniej trzech miesięcy.

Pierwotnie belgijskie prawodawstwo nie zezwalało małżeństwom homoseksualnym na adopcję dzieci; nawet małżonek biologicznego rodzica dziecka urodzonego w małżeństwie homoseksualnym nie miał możliwości zostania jego prawnym rodzicem. 1 grudnia 2005 r. w Izbie Reprezentantów zgłoszono propozycję zmiany tej sytuacji; ustawa przyznająca małżeństwom homoseksualnym możliwość adopcji dzieci została przyjęta w kwietniu 2006 r.

Według danych statystycznych około 300 jedнопłciowych par zawarło związek małżeński pomiędzy czerwcem 2003 r. i kwietniem 2004 r. (245 w 2003 r. i 55 w 2004 r.). Ta liczba stanowiła 1,2% ogólnej liczby małżeństw zawartych w Belgii we wspomnianym okresie. Dwie trzecie małżeństw było parami gejowskimi. 22 lipca 2005 r. belgijski rząd ogłosił, że od momentu zalegalizowania małżeństw jedнопłciowych związek małżeński zawarło 2442 jedнопłciowych par.

3. Małżeństwa osób tej samej płci w Hiszpanii

W latach 90-tych kilka miast hiszpańskich i wspólnot autonomicznych wprowadziło uregulowanie związków partnerskich, zapewniając pewne przywileje parom przeciwnej i tej samej płci, które nie chciały lub nie mogły zawrzeć związku małżeńskiego. Już wcześniej hiszpańskie prawo pozwalało osobom samotnym adoptować dzieci, więc pary homoseksualne mogły *de facto* adoptować dziecko, ale partner, który nie był legalnym opiekunem nie miał do niego żadnych praw, jeśli związek zakończył się lub legalny opiekun dziecka zmarł. Nie istniała ponadto możliwość regionalnego zalegalizowania małżeństw homoseksualnych w żadnej z autonomicznych wspólnot, ponieważ hiszpańska konstytucja z 1978 r. dawała państwu wyłączne prawo do uchwalania ustaw dotyczących małżeństwa.

W 2004 r. nowo wybrana socjalistyczna partia, której liderem jest obecny prezydent José Luis Rodríguez Zapatero, rozpoczęła kampanię na rzecz legalizacji małżeństw homoseksualnych zapewniających parom jedнопłciowym również możliwość adopcji dzieci. 30 czerwca 2004 roku hiszpański minister sprawiedliwości, Juan Fernando

López Aguilar, ogłosił, że Kongres Deputowanych prowizorycznie zaaprobował rządowy plan legalizacji małżeństw jedнопłciowych. Przyjęcie tej ustawy było zrealizowaniem jednej z obietnic premiera kraju, J. L. Rodrígueza Zapatero, złożonej podczas inauguracji rządu. Minister López Aguilar przedstawił również dwie propozycje katalońskiej partii „Konwergencja i Jedność”. Jedna wprowadziłaby nieślubny związek dla par tej samej i przeciwnej płci (*parejas de hecho*), a druga pozwoliłaby transpłciowym osobom zmienić nazwisko i wpisy dotyczące płci w dokumentach bez konieczności przeprowadzenia uprzedniej operacji zmiany płci.

Projekt ustawy wprowadzającej małżeństwa homoseksualne, zatwierdzony przez hiszpańską Radę Ministrów 1 listopada 2004 roku, został przedłożony parlamentowi 31 grudnia tego samego roku. Kongres Deputowanych przyjął ustawę 21 kwietnia 2005 r., ale została ona odrzucona przez Senat, w którym konserwatywna Partia Ludowa miała większość. Ustawa wróciła więc do niższej izby, która odrzuciła sprzeciw Senatu i ostateczne przyjęcie prawa nastąpiło 30 czerwca 2005 r. 187 głosami za, 147 przeciw i 4 wstrzymującymi się. Prawo weszło w życie 3 lipca 2005 r. przez co Hiszpania stała się trzecim państwem na świecie, po Holandii i Belgii, „rozpoznającym” małżeństwa homoseksualne na całym swoim terytorium. Ustawa znowelizowała hiszpański kodeks cywilny przez wprowadzenie do art. 44 k.c. h. nowego paragrafu o treści: *„Małżeństwo będzie miało te same obowiązki i następstwa bez względu na to czy małżonkowie są tej samej czy przeciwnej płci”*.

Mimo, iż wprowadzenie tej regulacji prawnej popierało 66% hiszpańskiego społeczeństwa, jej akceptacja nie przebiegła bezkonfliktowo. Szczególnie przeciwnie były władze Kościoła katolickiego, określając to prawo „osłabiającym małżeństwo”. Inne organizacje wyraziły zaniepokojenie możliwością przyznania prawa do adopcji dzieci osobom homoseksualnym. Po uchwaleniu ustawy legalizującej małżeństwa homoseksualne konserwatywna Partia Ludowa zaskarżyła ją do hiszpańskiego sądu konstytucyjnego ale bezskutecznie.

W pierwszym roku obowiązywania powyższego prawa związek małżeński zawarło około 4.500 par jedнопłciowych⁶.

Ustawa nie rozwiązała problemu partnerki biologicznej matki dzieci urodzonych w małżeństwie dwóch lesbijek. Nie stawała się ona automatycznie ich prawnym opiekunem, ale musiała przejść przez długotrwały proces adopcji. Takie prawo było natomiast zapewnione heteroseksualnym parom (małżeństwom lub związkom partnerskim), gdzie mężczyzna nie będący biologicznym ojcem automatycznie stawał się prawnym opiekunem urodzonego w tym związku dziecka. 7 października 2006 r. rząd wniósł poprawki do ustawy, które wyeliminowały problem.

Ustawa została zbadana przez hiszpańską Generalną Radę Sądownictwa. Rada była dość krytyczna w kwestii rozszerzenia definicji małżeństwa na pary jedнопłciowe i towarzyszącej mu adopcji dzieci; argumentowała, że konstytucja kraju nie wymaga takiego rozszerzenia, a wyeliminowanie prawnej dyskryminacji gejów i lesbijek można osiągnąć inną drogą, np. zwiększając przywileje dostępne parom jedнопłciowym w ramach związków partnerskich.

Wkrótce po wejściu w życie ustawy pojawiły się wątpliwości dotyczące prawnego statusu homoseksualnych małżeństw Hiszpanów z obywatelami państw nie uznających związków tego typu, wywołane odmową udzielenia ślubu mieszkającym w Katalonii Hiszpanowi i Hindusowi. Sędzia argumentował, że małżeństwa homoseksualne nie są uznawane przez indyjskie prawo. Pomimo tego, 22 lipca 2005 r. również w Katalonii ślub wzięły Hiszpanka i jej argentyńska partnerka (było to pierwsze lesbijskie małżeństwo w kraju). W opinii sędziego, przed którym małżeństwo było zawierane, w tej sytuacji hiszpańskie prawo miało pierwszeństwo przed prawem argentyńskim. Ministerstwo Sprawiedliwości Hiszpanii stwierdziło, że ustawa pozwala homoseksualnym obywatelom hiszpańskim poślubić cudzoziemca bez względu na to, czy ustawodawstwo kraju jego pochodzenia uznaje ten rodzaj związków cywilnych. Aby zawrzeć małżeństwo homoseksualne, przynajmniej jeden z partnerów

---

⁶ Pierwszy homoseksualny ślub miał miejsce 11 lipca 2005 r., osiem dni po wejściu prawa w życie. Cywilna uroczystość odbyła się w kancelarii rady miejskiej w Tres Cantos - na przedmieściach Madrytu. Pierwszy ślub pary lesbijskiej odbył się 22 lipca tego samego roku.

musi być obywatelem Hiszpanii; dwoje cudzoziemców może zawrzeć takie małżeństwo, jeśli oboje posiadają prawo pobytu na terenie Hiszpanii.

W dniu 27 lipca 2005 r. *Junta de Fiscales de Sala*, ciało doradcze kancelarii Ministra Sprawiedliwości wchodzące w skład Korporacji Prokuratorów, wydało opinię, że hiszpańskie osoby LGBT mogą brać ślub z obywatelami krajów nie uznających małżeństw homoseksualnych. W świetle hiszpańskiego prawa małżeństwo to będzie ważne, co nie oznacza jego ważności w kraju pochodzenia cudzoziemca. Stanowisko to brzmi: „Małżeństwo obywatela Hiszpanii i cudzoziemca lub cudzoziemców tej samej płci mieszkających w Hiszpanii będzie ważne na skutek stosowania hiszpańskiego prawa materialnego, nawet jeśli ustawodawstwo kraju pochodzenia cudzoziemca zakazuje lub nie uznaje takich małżeństw.”

Zgodnie z instrukcją Dyrekcji Generalnej Rejestrów i Notariatu Ministerstwa Sprawiedliwości, hiszpańskie konsulaty również mogą dokonywać czynności dokumentacyjnych związanych z zawieraniem małżeństw homoseksualnych. Jednakże, aby mogło być zawarte za granicą małżeństwo jedнопłciowe przynajmniej jeden z partnerów musi być obywatelem Hiszpanii, mieszkającym wewnątrz konsularnej linii demarkacyjnej, a zawarcie takiego małżeństwa może mieć miejsce tylko w konsulacie na terenie państwa lub jednostki administracyjnej sankcjonującej małżeństwa homoseksualne, czyli w Europie tylko w Amsterdamie i Brukseli, a poza nią - w Bostonie, Toronto, Montrealu, Ottawie i Kapsztadzie. W innym przypadku partnerzy muszą zawrzeć małżeństwo na terytorium Hiszpanii. Obcokrajowcy nie zamieszkali na terenie Hiszpanii nie mogą zawrzeć związku małżeńskiego w Hiszpanii, gdyż przynajmniej jeden partner musi być obywatelem Hiszpanii. Natomiast dwoje mieszkających w Hiszpanii cudzoziemców może zawrzeć małżeństwo.

4. Prawo w Kanadzie

W Kanadzie sądy w Ontario, Kolumbii Brytyjskiej, Quebec, Manitobie, Nowej Szkocji, Saskatchewan, Nowej Fundlandii oraz Jukonie uznały, że zakazywanie małżeństw tej samej płci jest niezgodne z Konstytucją. Dnia 20 czerwca 2005 r. rząd federalny

Kanady zalegalizował małżeństwa osób tej samej płci w całym kraju poprzez uchwalenie poprawek do prawa rodzinnego (*Marriage Act*).

Sąd Najwyższy Kanady orzekł, że rząd ma prawo do modyfikacji prawa rodzinnego. Jednakże nie odniósł się do faktu, czy zmiana jest zgodna z Kanadyjską Kartą Praw i Wolności. Sąd uznał, że nie musi tego robić, bo rząd przyjął tylko orzeczenia niższych instancji. Sędziowie uznali jednak, że nikt nie może zmuszać kościołów do błogosławienia par tej samej płci na wspólną drogę życia.

5. USA

W Massachusetts małżeństwa par tej samej płci zostały zalegalizowane 18 listopada 2003 r. zgodnie z decyzją Sądu Najwyższego Massachusetts (ang. *Massachusetts Supreme Judicial Court*) w sprawie *Goodridge przeciw Departamentowi Zdrowia Publicznego*. Orzeczenie weszło w życie 17 maja 2004 r. Od tego momentu tysiące par tej samej płci wzięły ślub w Massachusetts.

W stanie Waszyngton w 2004 r. sąd drugiej instancji w sprawie *Andersen v. Sims* zakazał legalizacji związków homoseksualnych, uznając je za niezgodne z konstytucją. Sprawa trafiła do Sądu Najwyższego tego stanu, który nie podzielił argumentów odwołujących się od wyroku.

W stanie Nowy Jork sędzia stanowy orzekł 4 lutego 2005 r., że małżeństwa homoseksualne powinny być zalegalizowane. Jednak konserwatywny burmistrz NY Michael Bloomberg złożył od tego wyroku apelację. W kwietniu 2007 roku Eliot Spitzer, gubernator stanu Nowy Jork, zapowiedział rozpoczęcie procesu legislacyjnego mającego na celu legalizację małżeństw osób tej samej płci w stanie Nowy Jork. W sierpniu 2007 roku Sąd Najwyższy stanu Nowy Jork orzekł, iż małżeństwa osób tej samej płci zawarte za granicą są również ważne na terenie stanu.

Dnia 30 sierpnia 2007 r. sąd hrabstwa Polk stanu Iowa wydał wyrok, w którym stwierdził, iż ograniczenie instytucji małżeństwa cywilnego dla par osób tej samej płci jest naruszeniem Konstytucji. Sprawę sądową wniosło i wygrało 6 par homoseksualnych domagających się możliwości zawarcia związków małżeńskich.

Mniej niż 24 godziny później doszło do zawarcia pierwszego małżeństwa w historii stanu Iowa przez parę dwóch gejów Seana Fritza oraz Tima McQuillana. Jak się później okazało para ta jako jedyna uzyskała status małżeństwa, gdyż śluby par osób tej samej płci zostały wstrzymane do czasu zajęcia stanowiska w tej sprawie przez Sąd Najwyższy Iowa.

W stanie Kalifornia, sąd drugiej instancji w San Francisco wydał postanowienie zakazujące dyskryminacji gejów i lesbijek. Sędziowie uznali, że konstytucja zabrania prześladowania par tej samej płci. Porównali prawo preferujące tradycyjne małżeństwa do segregacji rasowej. Od wyroku wniesiono odwołanie, które nie podzieliło stanowiska sądu niższej instancji. 7 września 2007 r. Senat stanu Kalifornia uchwalił ustawę legalizującą małżeństwa osób tej samej płci. Ustawa została zawetowana przez gubernatora stanu Arnolda Schwarzeneggera.

W 2004 r. trzynastcie stanów podjęło decyzje o przeprowadzeniu referendum zakazujących zawierania małżeństw par tej samej płci.

Biorąc pod uwagę federacyjny charakter państwa amerykańskiego, pojawił się problem - czy młoda para gejów ma takie same prawa w stanie nie uznającym ich homoseksualnego związku. Kiedy jeden stan udzieli im ślub, drugi może im odmówić uznania wynikających z tego praw. W roku 1996 Kongres USA uchwalił ustawę o ochronie małżeństwa (ang. *Defense of Marriage Act*). Miała ona na celu zabronić sądom posługiwania się gwarancjami zawartymi w konstytucji, aby zmuszać stany nie respektujące praw małżeństw homoseksualnych zawartych poza ich granicami. W roku 1967 w sprawie *Loving v. stan Wirginia* Sąd Najwyższy USA zgodnie z czternastą poprawką do konstytucji uznał, że czarni mogą żenić się z białymi, mimo że niektóre stany tego nie uznawały. Prawo nabyte w stanach legalizujących małżeństwa par różnej rasy musiało działać również w stanach tego nie uznających. W przeciwnym razie oznaczałoby to ograniczenie praw nabytych. W roku 2003 para homoseksualistów powołała się na to samo orzeczenie w sprawie *Lawrence v. stan Teksas*, aby podważyć legalność ustawy o „zwalczaniu sodomii”.

Dnia 24 lutego 2004 r. Prezydent George W. Bush wezwał do uchwalenia poprawki do konstytucji USA zakazującej małżeństw par tej samej płci na poziomie federalnym.

Senat obradował na ten temat w roku 2004, poprawkę odrzucił.

6. Małżeństwo osób tej samej płci w RPA

Małżeństwa osób tej samej płci w Republice Południowej Afryki zalegalizowano ustawą uchwaloną przez Parlament Republiki Południowej Afryki w dniu 14 listopada 2006 roku.

Prawo do zawierania małżeństw przez osoby tej samej płci w RPA zostało uchwalone głównie z dwóch powodów. Pierwszy to orzeczenie w 2004 roku przez Najwyższy Sąd Apelacyjny o tym, że prawo nie może zabraniać małżeństw homoseksualnych, gdyż jest to sprzeczne z konstytucją. Drugim, przesądzającym faktem był wynik werdyktu Trybunału Konstytucyjnego, który 1 grudnia 2005 r. dał rok czasu parlamentowi na uchwalenie prawa do małżeństwa osób tej samej płci, gdyż uznał podobnie jak najwyższy sąd apelacyjny że przepisy były w sprzeczności z konstytucją, która sprzeciwia się dyskryminacji osób ze względu na orientację seksualną.

III. Regulacje prawne zarejestrowanych związków partnerskich w wybranych państwach

W **Danii** na podstawie ustawy o wspólnym gospodarstwie domowym z 1986 r. pary wspólnie zamieszkujące przez okres dłuższy niż 2 lata nabywały pewne prawa przysługujące dotąd tylko małżeństwom. Trzy lata później, 26 maja 1989 r., parlament duński przyjął „Ustawę o rejestrowanych związkach partnerskich”. Od 1999 r. umożliwiono partnerowi żyjącemu w zarejestrowanym związku partnerskim przysposobienie dziecka drugiego partnera, chyba że pochodzi ono z innego państwa. W 1996 r. Grenlandia, będąca autonomiczną częścią Danii, przyjęła duńskie rozwiązania.

W **Norwegii** 1 kwietnia 1993 r. parlament przyjął „Ustawę o rejestrowanych związkach partnerskich”, która weszła w życie 1 sierpnia 1993 i jest wzorowana na ustawie duńskiej. Ciekawostką jest to, że wśród powodów wprowadzenia przepisów umożliwiających homoseksualistom rejestrowanie swych związków zaliczono obok potrzeby regulacji praw i obowiązków partnerów tej samej płci, potrzebę stabilizacji związków homoseksualnych oraz zmiany nastawienia społecznego do takich związków, ale także potrzebę wzmocnienia wzorca rodziny i małżeństwa.

W **Szwecji**, w której ustawę o rejestrowanych związkach partnerskich przyjęto w 1994 r., jako w pierwszym państwie na świecie przyznano parom homoseksualnym nieograniczone prawo do adopcji dzieci, także z zagranicy.

W **Islandii** parlament uchwalił rozwiązania prawne umożliwiające homoseksualistom zawieranie związków partnerskich 4 czerwca 1996 r. Przedstawiony przez ówczesnego ministra sprawiedliwości projekt ustawy poparły wszystkie partie mające swych przedstawicieli w parlamencie. Podczas głosowania tylko jedna osoba była przeciwna przyjęciu ustawy o związkach partnerskich. Pary islandzkie mają prawo do adopcji dzieci, ale tylko partnera.

We **Francji** 15 listopada 1999 r. Zgromadzenie Narodowe przyjęło ustawę o obywatelskiej umowie solidarności PACS (*Pacte Civil de Solidarité*⁷), która stwarza możliwość legalizacji związków nieformalnych bez względu na płeć partnerów⁸.) PACS jest umową cywilną zawieraną między dwiema pełnoletnimi osobami w celu organizacji ich wspólnego życia. Umowa rejestrowana jest w sądach pierwszej instancji. Jednym ze skutków zawarcia PACS przez obcokrajowca z obywatelem francuskim jest możliwość uzyskania prawa stałego pobytu. Umowa może zostać rozwiązana przez złożenie w sądzie odpowiedniego oświadczenia. Jeżeli umowa odwoływana jest obustronnie skutkuje od momentu złożenia oświadczeń. Jednostronnie - po upływie 3 miesięcy. Wstąpienie w związek małżeński przez jednego z partnerów skutkuje zerwaniem umowy od dnia zawarcia małżeństwa. PACS daje zarejestrowanym parom homoseksualnym żyjącym razem co najmniej 3 lata takie same prawa podatkowe i socjalne co parom heteroseksualnym. Pakt nie daje prawa do adopcji dzieci, ale w 2004 roku sąd uznał prawo do adopcji dzieci partnera. Prawo to obowiązuje także w Gujanie Francuskiej. Socjaliści i „Zieloni” zapowiedzieli, że jeśli wygrają wybory we Francji, to zalegalizują małżeństwa homoseksualne. Projekt odpowiedniej ustawy pojawił się w połowie 2004 r.

W **Finlandii** od 2001 r. pary homoseksualne mają możliwość rejestrowania swojego związku. Nabywają w ten sposób takie same prawa i obowiązki jak małżeństwa heteroseksualne, mogą adoptować dzieci swojego partnera, lecz nie mogą przyjmować tego samego nazwiska.

W **Niemczech** od 2001 r. obowiązuje ustawa umożliwiająca homoseksualistom rejestrowanie ich związków pod wspólnym nazwiskiem. Po rejestracji partnerzy nabywają takie same prawa alimentacyjne i spadkowe jak strony małżeństwa heteroseksualnego. Nie mogą natomiast korzystać z takich samych ulg podatkowych jak małżeństwa. Mogą adoptować dzieci ich partnerów z poprzednich związków. Mogą natomiast dokonać wyboru nazwiska według prawa niemieckiego lub obcego, jeżeli partnerem jest obcokrajowiec. Partnerstwo może ustać poprzez sądowe

---

⁷ Ustawa nr 99-944, J.O. de la RF Nr 265.

⁸ Zob. S. Jankiewicz, T. Kot, *Pakt solidarności. Nowa instytucja francuskiego prawa cywilnego*, PS 2001, nr 2 oraz B. Paul, *Francuska umowa cywilna o współodpowiedzialności*, Przegląd Prawa Europejskiego 2003, z. 1.

rozwiązanie lub unieważnienie albo zgon partnera. Rozwiązanie związku partnerskiego nie może nastąpić wcześniej niż po upływie 1 roku od dnia wniesienia pozwu. Jeżeli jeden z partnerów nie wyraża zgody, rozwiązanie może nastąpić dopiero po upływie 3 lat życia w separacji. Sposób rejestracji również jest zróżnicowany w poszczególnych landach. Tam, gdzie związki partnerskie rejestrują urzędnicy stanu cywilnego, prowadzone są księgi partnerstw, z których wydawane są odpisy (*Lebenspartnerschaftsurkunde*). W pozostałych landach księgi nie są prowadzone, a zaświadczenia wydawane są z administracyjnych rejestrów powiatów lub gmin. W połowie 2004 r. niemieccy socjaliści SPD i Zieloni zaproponowali projekt ustawy otwierający pełne prawo do zawierania małżeństw przez osoby tej samej płci. Projekt ten przewiduje również pełne prawo do adopcji dzieci.

Od 2004 r. w **Luksemburgu** dwie osoby tej samej lub przeciwnej płci mogą zawrzeć związek partnerski. Nabywają w ten sposób takie same prawa podatkowe i socjalne, jakie przysługują małżeństwom.

W 2005 r. roku podczas referendum w **Szwajcarii** poparto ustawę uchwaloną przez o rejestrowanym partnerstwie. Umożliwia ona gejom i lesbijkom urzędową rejestrację ich związków ze wzajemnymi prawami i obowiązkami. Partnerski związek będzie mógł być rozwiązany wyłącznie sądownie. Pary homoseksualne nie mogą jednak adoptować dzieci ani poddawać się zabiegom sztucznego zapłodnienia. Nie mogą także przyjmować wspólnego nazwiska.

W **Wielkiej Brytanii** w grudniu 2005 r. weszła w życie ustawa legalizująca związki osób tej samej płci. Zarejestrowane pary homoseksualne nabyły te same prawa i obowiązki, które przysługują małżonkom. Para taka nie musi mieszkać razem. W listopadzie 2002 r. brytyjska Izba Lordów zgodziła się na adopcję dzieci przez pary homoseksualne. Prawo to nie obowiązuje na żadnych terytoriach zależnych.

W czerwcu 2005 r. w **Słowenii** parlament uchwalił ustawę o związkach partnerskich. W ustawie zapisano prawo do dziedziczenia oraz te same, co w odniesieniu do małżonków, prawa w przypadku hospitalizacji jednego z partnerów. Ugrupowania walczące o prawa gejų i lesbijek krytykowały projekt ustawy, uznając, że nie zapewnia ona dostatecznych praw homoseksualistom. Domagano się zwłaszcza

prawa do adopcji dzieci i dostępu do sztucznego zapłodnienia, ale rząd zdecydowanie to odrzucił.

W 2006 roku czeski parlament przyjął ustawę o legalizacji związków osób tej samej płci. **Czechy** stały się w ten sposób pierwszym krajem postkomunistycznym, który zalegalizował związki homoseksualne. Ustawa została przyjęta minimalną wymaganą większością głosów - poparło ją 101 spośród 177 biorących udział w głosowaniu posłów Izby Poselskiej (niższej izby parlamentu). Nowe prawo upraszcza życie parom homoseksualnym w czynnościach urzędowych, sądowych i postępowaniu karnym. Ponadto daje możliwość przyznania pełnomocnictwa drugiej osobie w codziennych sprawach, a także pozwala na wychowywanie - ale nie adopcję - dzieci. Czescy deputowani odrzucili w ostatnich latach 4 projekty ustaw o partnerskich związkach homoseksualnych, w lutym 2005 roku zabrakło zaledwie jednego głosu do uchwalenia ustawy.

Ponadto w niektórych państwach jest uregulowany konkubinat (kohabitacja), który może być również homoseksualny.

W **Andorze** od 2005 r. pary homoseksualne mogą oficjalnie zarejestrować swój związek jako konkubinat, zyskując w ten sposób część praw przysługujących małżeństwom.

W **Austrii** prawo uznaje konkubinaty homoseksualne od 2003 r. Pary tej samej płci otrzymały takie same prawa, jakie miały do tej pory tylko nieformalne konkubinaty heteroseksualne. W grudniu 2004 r. socjalistyczna partia SPÖ opowiedziała się za natychmiastowym wprowadzeniem regulacji związków partnerskich, włączając w to adopcję dzieci partnerów. Partia ta również zdecydowanie popiera pełne prawo do zawierania małżeństw przez pary jednopłciowe. Podobnie w tej sprawie wypowiadają się austriaccy Zieloni.

W **Chorwacji** prawo uznaje konkubinaty od 2003 roku. Pary zarówno jednopłciowe, jak i przeciwnej płci (po trzech latach życia ze sobą w konkubinacie) mają część praw z tych, które mają małżeństwa. Nie mają prawa do adopcji dzieci.

W **Portugalii** prawo uznaje konkubinaty od 2001 r. Pary tej samej płci mieszkające (razem przynajmniej 2 lata mają podobne prawa (m.in. podatkowe), jakie przysługują

heteroseksualnym parom żyjącym w konkubinacie. Pary te jednak nie mają prawa adopcji dzieci. Środowiska homoseksualne, zachęcane legislacją w sąsiedniej Hiszpanii, zaczęły domagać się legalizacji małżeństw homoseksualnych w swoim kraju. Premier Portugalii José Sócrates oświadczył, że w tej sprawie powinno zadecydować portugalskie społeczeństwo. Oznacza to, że prawdopodobnie w przyszłości może odbyć się w tym kraju referendum na ten temat.

Na **Węgrzech** od 1996 r. para homoseksualna żyjąca razem w stałym związku (konkubinacie) nabywa część praw przysługujących małżeństwom. Obecnie rząd pracuje nad ustawą o związkach partnerskich. Projekt ustawy zakłada niemal całkowite zrównanie praw par homoseksualnych z małżeństwami. Wyklucza jednak adopcję dzieci.

We **Włoszech** kilka regionów (m.in. Toskania) uznało formalne konkubinaty między osobami zarówno tej samej, jak i przeciwnej płci. Prawo to daje tylko część praw z tych, które mają małżeństwa. Inne regiony rozważają wprowadzenie takiej regulacji prawnej. Pod koniec 2004 roku zaproponowano legalizację związków partnerskich dla par zarówno tej samej, jak i przeciwnej płci. Projekt ten jest podobny do francuskiej ustawy „PACS” i ogranicza się do najważniejszych praw.

Prawo pozostałych europejskich państw nie uznaje żadnej prawnej formy związków homoseksualnych, aczkolwiek warto zwrócić uwagę na kilka z nich. O możliwości uznania związków homoseksualnych mówi się w **Irlandii**. Projekt ustawy o związkach partnerskich trafił już do parlamentu. **Słowacki** parlament dwukrotnie odrzucił projekt związków partnerskich w 1997 i w 2000 r. Jednak kolejny projekt czeka już na rozpatrzenie. Coraz głośniej o potrzebie zalegalizowania związków homoseksualnych mówi się w **Grecji** oraz na **Litwie**. W **Bułgarii** Sąd Najwyższy przyznał partnerowi homoseksualnemu prawo do dziedziczenia połowy majątku po śmierci jego partnera. W 2004 roku prezydent **Rumunii** Traian Basescu opowiedział się za legalizacją związków homoseksualnych.

Ustawodawstwa poszczególnych państw różnie zatem traktują w ustawach regulujących zarejestrowane związki partnerskie następujące zagadnienia: 1) różnicę płci (jedne wprowadziły możliwość legalizacji zarówno związków partnerskich między

osobami tej samej jak i różnej płci (Holandia, Francja, Belgia), w innych, jak Niemcy i Norwegia, można rejestrować związki wyłącznie homoseksualne), 2) adopcję dzieci.

IV. Rozwiązania zagraniczne a prawo polskie

W Polsce sytuacja prawna par homoseksualnych jest nieuregulowana, chociaż były czynione próby. Najbardziej znany jest projekt zgłoszony w 2003 r. przez senator M. Szyszkowską. Projekt ustawy spotkał się z krytyką wielu prawników, którzy zarzucali, że składa się prawie z samych odesłań do przepisów k.r.o. o małżeństwie, przez co upodabnia związek partnerski do małżeństwa⁹. Przyjęty przez Senat, nie został wprowadzony pod obrady Sejmu.

Tolerancja dla osób homoseksualnych w Polsce wzrasta z każdym rokiem. Blisko połowa Polaków (46%) ankietowanych w lipcu 2005 przez CBOS opowiedziała się za prawnym usankcjonowaniem niemajątkowych związków gejów lub lesbijek, w których partnerzy mieliby prawa majątkowe przysługujące małżonkom. Niemal tyle samo badanych (44%) sprzeciwiało się sformalizowanym związkom homoseksualistów. Przyznanie parom gejów lub lesbijek prawa do zawierania małżeństw skłonnych jest, według tych danych, zaakceptować 22% badanych, natomiast aż 72% - jest temu przeciwnych. Blisko 43% zapytanych o stosunek do lesbijek zadeklarowało, że nie aprobuje ich w żadnej roli, a 40% ankietowanych stwierdziło, że w ogóle nie akceptuje gejów. 42% badanych uważa, iż prawo nie powinno zezwalać parom homoseksualnym na uprawianie stosunków seksualnych. Zbliżona liczebnie grupa (40%) jest przeciwnego zdania. W opinii zdecydowanej większości Polaków (89%) homoseksualizm jest odstępstwem od normy, jedynie nieliczni (4%) sądzą, że jest to zachowanie normalne. Wśród tych pierwszych - 55% (wzrost wobec 2001 r. o 8 pkt %) sądzi, że osoby homoseksualne należy tolerować, natomiast 34 proc. (o 7 pkt % mniej niż cztery lata wcześniej) nie zgadza się na tolerancję. Według sondażu, większość Polaków zaakceptowałaby geja lub lesbijkę jedynie w roli sąsiada lub sąsiadki (odpowiednio: 56% i 54%). Stosunkowo duże grupy badanych zaakceptowałyby gejów lub lesbijki w roli szefa (odpowiednio 41% i 42%), a także współpracownika (45% i 42%). Mniej niż dwie piąte byłoby w stanie zaakceptować posta - geja (37%) lub posłankę - lesbijkę (38%). Zdecydowany opór budzą kontakty

---

⁹ Por. J. Stryk, *Projekt ustawy o rejestrowanych związkach partnerskich. Analiza proponowanych rozwiązań*, Jurysta 2004, nr 2 oraz W. Jaczewski, *Polski projekt regulacji związków partnerskich na tle obcych rozwiązań prawnych*, Jurysta 2004, nr 1.

gejów i lesbijek z dziećmi. Tylko co piąty respondent nie miałby zastrzeżeń, aby gej lub lesbijka byli nauczycielami ich dziecka (odpowiednio 19% i 21%). Jeszcze mniejsza jest akceptacja gejów i lesbijek w roli opiekunów dziecka (11% i 14%). Księżdz - geja zaakceptowałoby w swojej parafii 13% Polaków. W komentarzu CBOS wskazuje się, że niechęć do homoseksualistów czy lęk przed nimi wynikają w znacznej mierze z ich nieznamości. „Ci, którzy znają takie osoby, znacznie częściej niż pozostali akceptują bliskość gejów, częściej niż inni są za przyznaniem im prawa do formalizowania związków, częściej też opowiadają się za tym, aby mieli oni prawo obecności w sferze publicznej”.

Konstytucja RP stanowi w art. 18, iż „małżeństwo jest związkiem mężczyzny i kobiety”. Instytucjonalizacja małżeństw homoseksualnych byłaby zatem sprzeczna z Konstytucją, a różnica płci jest w świetle art. 1 § 1 k.r.o. jedną z podstawowych przesłanek ważności zawarcia małżeństwa. Nie ma natomiast prawnych przeszkód, aby przyznać parom homoseksualnym prawo do rejestrowania swoich związków oraz przyznać im pewne prawa na wzór praw przysługujących osobom pozostającym w związku małżeńskim.

W sytuacji obowiązywania w innych państwach prawodawstwa umożliwiającego zawarcie bądź małżeństwa jednopłciowego lub zarejestrowanego związku partnerskiego powstaje zagadnienie określenia skutków prawnych tych rozwiązań w Polsce.

Zawarcie za granicą przez obywatela polskiego małżeństwa jednopłciowego lub związku partnerskiego (zarówno heteroseksualnego, jak i homoseksualnego) nie wywołuje skutków w świetle prawa polskiego, ponieważ rozwiązania prawne państw obcych pozostają w sprzeczności z polskim porządkiem prawnym.

Natomiast do rozważenia pozostaje kwestia dopuszczalności wydania obywatelowi polskiemu zaświadczenia o możliwości zawarcia związku małżeńskiego homoseksualnego lub partnerskiego za granicą. W świetle ustawy z 1986 r. - Prawo o aktach stanu cywilnego oraz Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego należy uznać, iż nie jest dopuszczalne wydanie takiego zaświadczenia. Prawo a aktach stanu cywilnego wymaga bowiem, aby wnioskodawca podał dane osoby, z którą związek ma być zawarty. Oczywiście kierownik USC może zostać wprowadzony w błąd przez

wnioskodawcę, który nie poinformuje, że chodzi o zawarcie związku z partnerem tej samej płci, a imię zagranicznego partnera podane we wniosku może nie pozwolić rozróżnić płci, ale tego typu zachowanie się wnioskodawcy jest niezgodne z prawem.) Jednakże żadne z państw, których ustawodawstwo przewiduje legalizację związków homoseksualnych nie żąda tego typu zaświadczeń. Wymagane są natomiast zaświadczenia o stanie wolnym i takie zaświadczenie może zostać osobie zainteresowanej wystawione. Pogląd ten podzieliło Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji w piśmie z dnia 3.04.2002 r. (Nr DIR-V-6000-21-2731/2002) skierowanym do dyrektorów Wydziałów Spraw Obywatelskich Urzędów Wojewódzkich i przesłanych dalej do urzędów stanu cywilnego¹⁰. Zaświadczenie o stanie cywilnym może być niezbędne z wielu powodów, np. w związku z zaciąganiem kredytem bankowym. Do tej pory taką informację można było uzyskać z poprzedniego dowodu osobistego. Nowe dowody osobiste tych danych nie zawierają. Wnioskodawcy może zatem zostać wydane takie zaświadczenie, a wnioskodawca nie ma obowiązku podawania celu, w jakim pragnie zaświadczenie uzyskać. Tym bardziej nie powinno się podawać tego celu w wydawanym dokumencie. Zaświadczenie o stanie cywilnym jest wydawane w oparciu o art. 218 § 1 k.p.a. w związku z art. 217 tego kodeksu. Właściwym do wydania zaświadczenia jest urząd stanu cywilnego właściwy dla miejsca zamieszkania wnioskodawcy. Wszczynając postępowanie wyjaśniające kierownik USC jest zobowiązany sprawdzić, czy w przypiskach aktu urodzenia zainteresowanego figurują wpisy o zawarciu lub ustaniu małżeństwa. Jeżeli akt urodzenia sporządzony jest w innym USC, wnioskodawca jest zobowiązany przedstawić zaświadczenie. Informacje te nie powinny być wpisywane na odwrocie odpisu skróconego aktu urodzenia lub w uwagach odpisu zupełnego, jak to czyni wielu kierowników USC, lecz w formie oddzielnego zaświadczenia, za które należy pobrać stosowną opłatę skarbową. Kolejnym dowodem w sprawie (art. 75 § 2 k.p.a.) powinno być oświadczenie przyjęte od zainteresowanej osoby o jej stanie cywilnym (niepozostawaniu w związku małżeńskim). Oświadczenie strona składa pod rygorem odpowiedzialności karnej za fałszywe zeznania (art. 233 k.k.) i wyłudzenia poświadczenia nieprawdy (art. 272 k.k.). Tak przeprowadzone postępowanie jest wystarczającym do wydania

---

¹⁰ T. Brzóska, *Związki partnerskie*, Technika i USC, 2002, nr 3.

zaświadczenia o niepozostawaniu w związku małżeńskim. Jest to formuła uniwersalna, ale nie ma przeszkód, aby w dokumencie wpisać konkretny stan cywilny (kawaler, panna, wdowiec, wdowa, rozwiedziony, rozwiedziona). Jeżeli kierownik USC odmawia wydania takiego zaświadczenia, winien to uczynić w formie postanowienia, na które służy stronie wniesienie zażalenia do organu wyższego stopnia (wojewody).

Kolejnym zagadnieniem jest próba wpisania do polskich ksiąg aktów małżeństw lub partnerstw sporządzonych za granicą na podstawie przedłożonych odpisów. Z uwagi na sprzeczność z polskim porządkiem prawnym małżeństw jedнопłciowych oraz związków partnerskich osób tej samej lub różnej płci, powinna nastąpić odmowa wpisania tych aktów w formie decyzji.

Nieskuteczność zawarcia za granicą przez obywatela polskiego związków małżeńskich homoseksualnych oraz związków partnerskich w świetle prawa polskiego powoduje, że nie powstaje w ten sposób przeszkoda do zawarcia małżeństwa w Polsce przez osobę pozostającą w takim związku. Natomiast w przypadku zawierania małżeństwa z obywatelem polskim (obywatelką polską) przez cudzoziemca (cudzoziemkę) pozostającego w związku partnerskim lub małżeństwie homoseksualnym z uwagi na art. 14 prawa prywatnego międzynarodowego¹¹ przeszkoda taka będzie istnieć, gdyż powołany przepis stanowi, iż „O możliwości zawarcia małżeństwa rozstrzyga w stosunku do każdej ze stron jej prawo ojczyste.” Posłużenie się klauzulą porządku publicznego dla wykluczenia zastosowania obcego prawa, które niewątpliwie jest sprzeczne z podstawowymi zasadami porządku prawnego RP nie będzie możliwe, gdyż art. 6 prawa prywatnego międzynarodowego znajduje zastosowanie wówczas gdy miałyby powstać skutki sprzeczne z polskim porządkiem prawnym.

Natomiast klauzula porządku publicznego będzie mogła być zastosowana w sytuacji wniosku pary cudzoziemców pozostających w rejestrowanym związku partnerskim lub małżeństwie homoseksualnym o adopcję dziecka mającego obywatelstwo polskie. Art. 22 § 1 prawa prywatnego międzynarodowego stanowi, że

---

¹¹ Dz.U. Nr 46, poz. 290 z późn. zm.

„przysposobienie podlega prawu ojczystemu przysposabiającego”. W sytuacji, gdy prawo ojczyste pary homoseksualnej przewiduje możliwość adopcji dziecka, na podstawie klauzuli porządku publicznego będzie można wykluczyć zastosowanie takiego prawa.

Inną sytuacją są sprawy spadkowe. Posłużenie się tu klauzulą porządku publicznego dla wyeliminowania prawa do spadku partnera lub małżonka homoseksualnego może doprowadzić do niekorzystnych dla Polski rozstrzygnięć na forum międzynarodowym. Analogicznie w sytuacji praw socjalnych. Wprawdzie Europejska Konwencja Praw Człowieka z 1950 r.¹² nie będzie mogła być podstawą, z uwagi na reprezentowanie przez nią tradycyjnych wartości¹³ ale w odniesieniu do ochrony praw majątkowych i socjalnych należy mieć na uwadze dyrektywę Parlamentu Europejskiego i Rady z 29 kwietnia 2004 r. dotyczącą prawa obywateli Unii i członków ich rodzin do swobodnego przemieszczania się i zamieszkania na terytorium państw unijnych¹⁴. Dyrektywa ta zobowiązała państwa członkowskie w okresie 2 lat od publikacji do wprowadzenia rozwiązań prawnych i administracyjnych pozwalających na jej realizację. Wprawdzie art. 2 dyrektywy definiuje jako członków rodziny m.in. współmałżonka oraz partnera, z którym obywatel UE zawarł umowę o związku partnerskim, zgodnie z prawem państwa członkowskiego, ale jedynie wówczas gdy prawo państwa członkowskiego goszczącego tę osobę traktuje związki partnerskie ekwiwalentnie do małżeństwa i zgodnie z warunkami ustanowionymi w stosownych przepisach tego państwa, natomiast członkiem rodziny w rozumieniu tej dyrektywy są również partnerzy, z którymi obywatele UE pozostają w trwałym należycie poświadczonym związku. O ile zatem odwołując się do klauzuli porządku publicznego możemy wykluczyć zastosowanie prawa obcego w odniesieniu do zawarcia małżeństwa homoseksualnego oraz do adopcji przez pary homoseksualne, to w pozostałym zakresie - w szczególności w odniesieniu do praw socjalnych - wykluczenie obcego prawa przewidującego możliwość zarejestrowania związku

---

¹² Dz.U. 1993, Nr 61, poz. 284-286.

¹³ Podobnie tradycyjne traktowanie małżeństwa i rodziny ma miejsce w innych wcześniejszych aktach prawa międzynarodowych, np. w Deklaracji Praw Człowieka z 1949 r.

¹⁴ O.J. L. 158/77 z dnia 30.04.2004 r. Por. K. Bagan-Kurluta, M. Stus, *Stosowanie klauzuli porządku publicznego w Polsce w odniesieniu do europejskiego ustawodawstwa partnerskiego*, KPPubl. 2005, nr 1-2.

partnerskiego lub małżeństwa homoseksualnego może być nieskuteczne z uwagi na akty prawa międzynarodowego.